

sentiuntur occasio sunt cur habitus ille cognoscitivus in actum exeat. Si enim apis intentiones habet quibus in tot suis operationibus regitur, illae priores sunt istis. A quibus autem rebus accepit intentiones eas geometricas quibus cellas suas construit? profecto nihil assignari potest. Eae non sunt ex immutatione sensibili, ait S. Thoma l. c. Exercitium ergo huius habitus ex adiunctis opportunis potest determinari ut constructio nidi post commixtionem sexualem, vel ea instante, at ipsa apprehensio nequit esse experimentalis.

Quamvis tamen haec apprehensio non sit quoad modum illam habendi experimentalis, perfectione tamen sua spectata non differt ab experimentali, quia quod ipsa vis aestimativa apprehendit, non differt ab eo quod phantastice apprehenditur: est enim illa apprehensio rei concretae, quae per se potuisset quoque per sensus accipi et a phantasia conservari.

Neque putandum est huiusmodi apprehensionibus vis aestimativae contineri notionem futuri, ut apis e. g. noscat formaliter quid sibi postea faciendum sit. Id enim non est opus. Sed est notio rei concretae, puta formae alvearis, quam delectatio comitatur qua movetur apis ad id faciendum quod ei formae respondet, quin cognoscat formae exemplaris rationem, aut rationem finis et mediorum.

Potest vero haberi talis cognitio in ente pure sensitivo; nam haec non est cognitio abstracta, nec ea apprehenditur ratio essentiae, aut finis mediorum, sed solum apprehenditur concreta forma puta nidi, qualis mediantibus quoque sensibus apprehendi posset, eamque apprehensionem delectatio sensibilis comitatur, qua movetur vis executiva ad opus faciendum secundum eam formam, sicut delectatio consequitur formam aliquam phantastice apprehensam, a qua delectatione determinatur motus ad assecutionem rei apprehensae.

Discrimen scilicet est tantum in origine; quia forma phantasiae desumpta est ab obiectis, forma vis aestimativa est ab habitu inserta a Deo.

In hac ergo hypothesi nihil est per se repugnans; nam non ponuntur actu hae cognitiones ab initio vitae animalis, sed habitu, et hic habitus ponitur quia necessarius: neque excluditur cognitio rerum accepta ab ipsis rebus, cum et id quod faciunt bruta sensibus suis non secus ac cetera apprehendant: quare vitium quibus laborat sistema idearum innatarum, de quo postea, hac in re non habet locum.

Atque haec dicta sint quoad illas operationes brutorum quae artem imitantur, quaeque ab iis fiunt nulla prius habita experientia. Idem vero dicendum videtur quoad alia, quae quidem citra experientiam fiunt, sed artem non sapiunt, cuiusmodi est exemplum allatum a S. Thoma ovis quae videns lupum statim fugit non secus prima vice ac postrema. Apprehensio enim alicuius rei nocivae ex qua horror quidam in appetitu sequatur qui fugam determinet, obtineri ab animalibus potest per experientiam: quare videamus ea non redire in illa loca ubi aliquid passa sint. Si autem talis cognitio potest haberi ab animali, fieri quoque potest ut alio modo eam habeat ac per experientiam, si facultas eius cognoscitiva habitu instrui possit quo prompta fiat ad id actu apprehendendum, cum obiectum nocivum est praesens. Id vero fieri posse iam probavimus. Quocirca omnis difficultas eoredit, an ens tantum sentiens capax sit huiusmodi apprehensionis, scilicet utrum haec propria sit intellectus. Atqui cognitio quidem inimici naturae sub hac ratione formaliter inimici et naturae excedit vim sensitivam; at concreta cognitio haberi potest alicuius rei nexae cum damno suo, puta vulnere, morte, ex qua naturaliter horror sequatur et fuga. Ad id enim sufficit experientia, qua duo simul coniuncta expertum est animal; ea enim obtinetur perceptio huius concreti, hoc nocivum mihi; quae perceptio perseverat habitu, quaeque redit redeunte priore obiecto, et sicut prius horrorem et fugam determinavit, ita et postea. Quia vero huiusmodi cognitio habitualiter quoque inseri potest, ut citra experientiam habetur, ut iam probavimus, hinc excitari potest prima vice qua ovis cernit lupum.

Nota. De memoria sensitiva commodius disputabitur alibi cum quaestio occurret de memoria rationali.

PROPOSITIO XXII. *Praeter facultates apprehensivas spectat ad vitam sensitivam facultas appetitiva cuius obiectum prosecutionis est bonum sensibile delectabile; aversionis malum contristans.*

Appetitus qui dicitur speciali nomine naturalis non est nisi dispositio subiecti sive facultatis ad aliquid vel recipiendum vel agendum conveniens sibi. Hoc modo quaevis facultas sensitiva appetitum naturalem habet ad actum suum. Verum est aliis appetitus proprie dictus a quo ille prior est metaphorice denominatus, qui est inclinatio obiecti cognoscentis ad id quod sibi est conveniens, inclinatio per modum principii se exercentis per actus prosecutionis boni et fugae mali, ideoque tanquam facultas habens speciale obiectum. Hanc facultatem spectare ad vitam sensitivam liquet nobis 1º experientia interna; sentimus enim in nobis actus tendentiae in id quod sensui est conveniens, actus complacentiae in bono sensibili, quos actus voluntas plerumque vellet non esse et quos homo certe sentit plerumque se non velle, seque iis resistere. Est ergo alia facultas a voluntate propria vitae sensitivae. Liquet 2º ratione. Inest enim cuique enti naturaliter dispositio ad propriam perfectionem: in ente autem quod vivit haec dispositio debet esse conformis suae naturae, vivens porro se exercet per actus immanentes, ergo haec dispositio ad perfectionem propriam vitae sensitivae debet exerceri per actus, sive esse facultas tendens per actus in sibi conveniens, quae est appetitus. Cf. quae docebimus De Voluntate.

Obiectum huius facultatis est illud quod per sensus apprehenditur; est ergo aliquid sensibile tantum, sed sub diversa ratione, h. e. quatenus est bonum sive conveniens. Erit proinde aliquid quod sit animali honestum vel utile vel delectabile. At nequit allici appetitus sensitivus ab aliquo prout est honestum et utile, quia haec ratio a sensibus non apprehenditur: neque aliquid ipsum sub ratione delectabilis quatenus tale allicere potest, quia neque haec

per sensus percipitur. Potest vero allicere prout actu delectat, h. e. prout ad eius praesentiam animal experitur voluptatem: etenim in ea quiescere et ad eam tendere non excedit facultatem sensitivam; nam supponit necessario tantum experientiam quamdam. Non restat autem aliud obiectum formale pro appetitu sensitivo. Igitur hoc est unicum obiectum eius: et proinde ratione contrariorum obiectum a quo abhorret est id quod est contristabile. Et re quidem vera videmus naturae auctorem cuvis bono sensibili convenienti animalibus apposuisse aliquam delectationem ut ea scilicet moveretur animal ad ea appetenda quae sunt sibi convenientia, et quae nulla alia ratione quaerere posset.

Itaque ipsa sensatio est delectabilis vel contristabilis: prout talis est sentitur ab appetitu qui quiescit in delectabili praesente, atque cupit eius continuationem, et cum eiusdem absentis phantasma excitatur cupit eius realem reproductionem. Contra appetitus tristatur in praesenti contristabili, refugitque ab eius reali reproductione cum eiusdem phantasma excitatur.

Habet ergo appetitus obiectum proprium id nempe quod delectat, et idcirco est facultas distincta a sensu apprehendente, sicut voluntas ab intellectu.

PROPOSITIO XXIII. *Appetitus sensitivus est facultas organica.*

Sane appetitus sensitivus nequit esse facultas perfectior sensu apprehendente, a quo necessario dependet. Et re quidem vera delectatio sensibilis haberri nequit nisi obiectum sensibile quod delectat moveat facultatem eo modo quo delectat: atqui obiectum sensibile delectans est aliquid semper corporeum corporeo modo apprehensum, quod delectat quatenus corporeo modo habetur: corporeum vero nequit movere facultatem nisi mediante organo corporeo; ergo.

Organa vero appetitus sensitivi eiusque affectionum sunt interiora organa, quae vitae quoque vegetativae inserviunt, ut viscera, et cor, ut experientia liquet: ex quo nexus rursus apparet in animali utriusque vitae.

PROPOSITIO XXIV. *Appetitus delectabilis et aversio a con-*

tristabili multiplici modo potest explicari per diversos actus qui passiones proprie dicuntur.

Veteres distinguebant appetitum sensitivum in concupisibilem et irascibilem. Obiectum concupisibilis (I. II. q. XXXIII. a. 1) est bonum vel malum sensibile simpliciter acceptum quod est delectabile vel dolorosum... ipsum vero bonum vel malum secundum quod habet rationem ardui vel difficilis est obiectum irascibilis ». Porro concupisibili sex diversos specie motus sive actus tribuebant veteres tribus combinationibus contentos, quarum singulae oppositos actus completerentur. Nam pro bono praesenti est *delectatio*, pro malo praesenti *tristitia*: pro bono realiter absente *concupiscentia* sive *desiderium*, pro malo realiter absente *fuga*: pro bono absente vel praesente *amor*, pro malo absente vel praesente *odium*. Irascibili quinque specie diversos actus tribuebant eodem modo: nam pro bono arduo nondum adepto, si obtineri potest, est *spes*, si non potest, est *desperatio*: pro malo nondum praesente quod animal sperat posse repellere est *audacia*, quod non sperat, est *timor*: pro malo vero praesente est *ira*, cui nulla passio opponitur in irascibili, nam vel assurgit animus contra malum praesens, et est *ira*; vel cedit, et est *tristitia* quae spectat ad concupisibilem.

In hac doctrina I. indoles spei non videtur recte definita « motus appetitus in bonum futurum difficile at possibile adipisci » nam et *spes* est in nobis quoad bona quae facile acquiri possunt, et difficultate crescente minuitur *spes*, immo motus ille seu conatus in bonum difficile sed quod potest acquiri, supponit spem. Est autem *spes* *desiderium* cum expectatione: cum haec duo elementa concurrunt, constituitur ille affectus animi qui *spes* dicitur, si alterum desit, non est *spes*.

2. In hac doctrina difficile intellectu videtur quomodo *spes* et *desperatio* ad appetitum sensitivum spectent, videtur enim hi affectus apprehensionem vel iudicium aliquod rationis supponere. Verum difficultatem solvit S. Thomas (ibid. q. XL. a. 3), quae solutio huc reddit, ut hi affectus

non proprie sed per quamdam similitudinem dicantur esse in brutis. Porro idem de audacia, timore et ira dicendum est, prout enim proprie accipiuntur apprehensionem quamdam rationis supponunt comparantis malum absens vel praesens cum subiecto.

Itaque cum appetitus sensitivi adaequatum obiectum prosecutionis sit delectabile, omnis eius affectus erit vel motus in delectabile, vel aversio a contristabili, sive nocivo, et proinde erit semper aliquis actus aut delectationis aut tristitiae. Sane concupiscentia non est nisi delectatio inchoata sequens apprehensionem delectabilis absentis et determinans per se exercitium earum facultatum, quibus quod delectat, obtinetur. Amor est idem re in animali cum actu delectationis vel desiderii differens prout spectatur ut pura complacentia boni quae per se potest esse et de praesenti et de absenti bono. Idem de fuga et odio dicatur comparatis cum tristitia.

Porro cum ad bonum delectabile amatum obtainendum non experitur animal impedimentum, vel leve, determinatur naturaliter sive instinctu quodam animal ad illud prosecendum ut obtineat, sicut e contrario cum nequit obtineri, determinatur animal naturaliter ad cessandum a prosecutione, sive non determinatur ad pergendum ultra: et ita exhibentur phaenomena spei et desperationis. Cum nocivum apprehensum sed adhuc absens potest ab animali vitari licet cum aliqua difficultate, determinatur animal naturaliter sive ex instinctu ad illud etiam faciendum quod difficile videtur, eiusque vires exsecutivae naturaliter excitantur; si autem vitari non potest non determinatur efficaciter, sed e contrario eius vires exsecutivas quaedam debilitas seu tremor occupat sequens apprehensionem nocivam, et proinde exhibentur phaenomena audaciae et timoris. Cum vero nocivum praesens determinat animal ad id faciendum quo illud propulset, exhibitur phaenomenon irae.

Tandem omnes isti affectus merito passiones vocantur, quia sunt cum quadam transmutatione corporea plus mi-

nus laesiva animantis. Conferatur quoad has omnes passiones tractatio S. Thom. in I. II. a q. XXII. ad XLVIII. Advertatur tamen quod S. Doctor non de affectibus solum appetitus sensitivi, sed occasione accepta de his etiam loquitur qui solius voluntatis proprii sunt.

PROPOSITIO XXV. Appetitus sensitivus non est liber.

Libertas in electione consistit, electio cum sit praecceptio unius respectu alterius necesse est ut sit respectu plurium quae eligi possunt, necesse est idcirco ut sit in eligente cognitio comparativa plurium quae proponantur ut eligibilia, vel plurium rationum unius obiecti; cognitio proinde qua apprehendatur quod est commune ipsis et quod est proprium, et idcirco cognitio universalium quae propria est intellectus. Sensus autem percipiens rem determinatam proponit appetitui determinatum obiectum sub forma concreta delectabilis vel nocivi, unde appetitus sensitivus est naturaliter ordinatus ad unum, h. e. ad appetendum vel ad refugendum ab eo quod proponitur, prout hoc est delectabile vel nocivum. Quare actus appetitus sensitivi est quidem quatenus voluntarius quia est a principio intrinseco cum cognitione eius quod est finis; sed non est liber, quia non est cum cognitione finis quatenus talis, et proinde non est cum ea cognitione qua possit sibi praestituere finem. Cf. quae dicemus de libertate hominis.

Determinatio haec ad unum dici solet instinctus naturae quatenus animalia feruntur in bonum sibi debitum absque ulla electione, sed potius veluti ex aliqua impressione extrinsecus accepta ab auctore naturae. Conferatur S. Thom. (I. II. q. XIII. a. 2°).

PROPOSITIO XXVI. Facultas motrix distinguenda est ab appetitu, eademque est facultas organica.

Distinguendi sunt motus qui dicuntur autonomici sive animales ab iis qui dicuntur automatici. Primi tantum subsunt appetitui vel voluntati. Porro de his loquimur. Facultas quae hos motus elicit non est appetitus, licet appetitus aliquis eos imperare vel determinare possit. Sane neque voluntas, quae nobilior est appetitu sensitivo est per se ef-

ficax, ut faciat nempe aliquid eo ipso quod vult, nisi sit voluntas divina. Actus scilicet quo aliquid volumus, vel cupimus, est actus, cuius terminus est perfectio facultatis a quo procedit; est actus immanens, qui nequit esse virtualliter transiens nisi sit infinitae virtutis, ut in Cosm. Th. XXX declaratum est. Idem probatur quoque hac ratione a Tongiorgi (*Psychologia n.º 546°*). Cum quis cupit se movere, obiectum huius actus non est motus passivus sed motus activus, h. e. non cupit tantum moveri, sed seipsum movere. Atqui si facultas motrix esset ipsa facultas appetitiva sive quod idem est si actus motionis esset actus appetitus, animal non appeteret nisi motum passivum, nam motus activus esset ipse actus appetitus. Ex nexus autem facultatum in eodem subiecto fit ut una existente in actu alia ei subordinata excitetur ad actum, sicut existente sensatione excitatur appetitus; et sic existente appetitu motus, facultas motrix se exercet.

Quoad alteram partem id advertatur: corpus animalis quod per animam movetur potest dupli modo concipi moveri, vel quatenus ipsum sit tantum subiectum motus, cuius adaequata origo sit facultas motrix animae, et proinde corpus passive solum moveatur; vel quatenus per aliqua sua organa sit instrumentum facultatis motricis animae, simulque cum ipsa conferens suas vires sit causa motus, ideoque non tantum passive, sed active etiam se moveat. Atqui prima hypothesis admitti nequit; nam manifeste excluditur ab hoc frequenti facto quod existente anima atque adeo integra eius facultate in corpore, nullo extrinsecus impedimento oposito, etsi animal velit se movere, nequit frequenter se movere cum nempe organa motus vitiata sunt, ut liquet ex. gr. in paralyticis. Iam vero huius facti nulla esset ratio si causa adaequata motus esset anima, et corpus solum passive se haberet; etenim etiam in paralytico causa adaequata motus existit quae est anima, et membra etiam paralytica sunt subiectum capax motus passivi; ad hoc enim sufficit esse corpus: deberet ergo tunc quoque animal moveri. Ergo admittenda est hypothesis se-